

Het testament van de onderduiker

Van onze kerk in de Tweede Wereldoorlog worden spannende verhalen verteld. In de put op de begraafplaats werd een Duitse bajonet gevonden. Wie heeft dat wapen daarin gegooid? In de achterste banken konden we tot de laatste verbouwing een draaiend opstapje tonen waarachter toegang zou zijn geweest tot een verborgen bergplaats onder de kerkvloer, waar naar de Engelse radio werd geluisterd. Een ongemakkelijke plek. Zou het waar zijn? Een avondmaalsbeker zou na de oorlog dienen als prijs bij een springruiterconcours in Vogelenzang, maar werd weer ongeschonden teruggegeven. Was de beker eerder gestolen om het verzet te financieren? In elk geval weten we zeker dat architect Van Kempen de luidklok uit 1636 heeft gered door hem op een geheime plek in de duinen in te graven.

Maar het meest tot de verbeelding spreekt de tekst van de onderduiker. Iemand heeft met potlood een tekst op de muur geschreven achter de deur van het togakamertje van onze predikant boven de consistoriekamer. Inmiddels is deze tekst zorgzaam ingelijst.

Op de nog niet verbouwde donkere zolder van de consistorie was in 1944 een onderduiker verborgen. Hij zal daar niet de eerste of de laatste zijn geweest. Maar deze onderduiker liet een spoor na, een soort testament zou je kunnen zeggen, hij schreef:

In de nacht van 4 op 5 September en op de morgen van de 5de September van het jaar 1944 heeft een Rooms-Katholiek van Joodse geboorte, hier een schuilplaats gevonden. Hiervoor dankt hij den goeden God en verzoekt tevens aan ieder die dit leest te bidden tot onzen Vader voor vereniging van allen die in Zijn naam gedoopt zijn, opdat Hij ons allen één make en tot één getrouwe kudde.

Daaronder heeft de onderduiker een eenvoudig kruis getekend.

Twee jaar geleden gingen de Vrienden van de Dorpskerk op zoek naar de identiteit van deze onderduiker. Maar hoe wij ook zochten, niemand wist er het fijne van. Toch was de naam van de onderduiker allang bekend. In 1995 publiceerde Carin van Riessen in haar boek *Bloemendaal 1940-1945, feiten en verhalen* zijn naam: Samuel Vecht. Maar al veel eerder heeft iemand de toen nog wel bekende feiten beschreven, en wel bij een foto van de tekst van de onderduiker, die bewaard werd in het Bloemendaalse gemeente-archief, nu in het Noord-Hollands Archief in Haarlem. We kunnen het inmiddels zo via internet op de Beeldbank vinden, maar je moet goed zoeken, want de foto van de tekst is er niet bij. Wel de volgende rake beschrijving:

Opschrift in de nacht van 4 op 5 september 1944 aangebracht op een verscholen plekje van de muur van de vliering der nieuwe consistorie der N.H.Kerk te Bloemendaal door een Rooms geworden Joodse onderduiker Henk Mertens (eigenlijke naam Samuel Paulus Vecht, afkomstig uit Amsterdam), die aldaar uit vrees voor vermoede razzia's in die nacht aldaar een schuilplaats vond. Op 4 november 1945 deed ds. van Dijk bij de aanvang der godsdienstoefening mededeling, dat in de afgelopen week dit opschrift was ontdekt. Identificatienummer: 54-201870 Fotocollectie Gemeente Bloemendaal. Rubriek Oorlog - Verzet. Trefwoorden: consistoriekamer, kerk, Ned. Herv., onderduiker, opschrift, Tweede Wereldoorlog.

Wat een vondst aan nieuwe gegevens! Maar hoe moesten we erachter komen of Samuel Vecht de oorlog had overleefd? Waar moet je beginnen?

Toen kwam de gemeente Bloemendaal met een cadeau. Alle inwoners ontvingen in maart gratis het boek *Verzet in Bloemendaal, Cees de Jong en zijn vrienden in de oorlog*. De auteurs Charles Coster van Voorhout en Hans Hofmann geven daarin veel informatie.

Wat was het geval? Voor de joodse familie Vecht was de situatie in Amsterdam onhoudbaar geworden. Vader Vecht dook onder, maar moeder en zusje werden opgepakt en hebben de oorlog niet overleefd. De zoon Samuel Vecht was vanaf zijn zeventiende jaar lange tijd ondergedoken bij de familie Nolthenius, burens van de familie De Jong aan de Brederodelaan in Bloemendaal. En hij was daar zeker niet de enige onderduiker.

Cees de Jong en dochter Helene Nolthenius waren ongeveer van dezelfde leeftijd en Samuel Vecht enkele jaren jonger. Hij werd inderdaad Henk Mertens genoemd. Met hulp van leraren van het Kennemer Lyceum hebben Helene en haar vader hem op het eindexamen gymnasium voorbereid. Hij haalde het.

Ook nadat vader Nolthenius zich als "onderduikvader" had moeten melden en naar Dachau was afgevoerd, bleven Helene en haar moeder Nelli Nolthenius Samuel en andere onderduikers verzorgen. Maar toen tegenover hun huis in hotel Zomercamp de Kommandantur van Bloemendaal werd gevestigd en dat deel van Bloemendaal tot Sperrgebied werd verklaard, was de situatie onhoudbaar. De familie moest evacueren en voor Samuel moest een nieuw adres gevonden worden. Het is dus in dat najaar '44 dat hij op doortocht een nacht in de kerk heeft doorgebracht. 5 september was Dolle Dinsdag, zodat de chaos van die dagen een goede dekmantel moet zijn geweest. Met hulp van Cees de Jong kreeg hij de nodige papieren, waarmee hij de laatste oorlogsmaanden doorkwam en na de bevrijding in Nijmegen psychologie kon gaan studeren.

Zoveel is duidelijk. Maar de tekst op de muur stelt ons nog voor andere raadselen. Hoe komt een goed Joodse jongen van het Joods Lyceum in Amsterdam ertoe Rooms Katholiek te worden en een kruis op een kerkmuur te krassen met een bede voor allen die in de naam van de Vader gedoopt zijn?

Het antwoord ligt weer bij Helene Nolthenius. Haar biografe Etty Mulder beschrijft in *Rede en Vervoering, Hélène Nolthenius 1920-2000* dat de jonge en idealistische Helene eerst de CPN was toegedaan en in 1941 tot de rooms-katholieke kerk was toegetreden. Maar dat zij zich van beide na enkele jaren weer losmaakte. Was Samuel verliefd op Helene? Zijn bekering was echt, want uit andere bronnen weten wij dat hij in Nijmegen het voornemen had toe te treden tot de orde van de Franciscanen. Ook Helene had een grote verering voor de heilige Franciscus. Beiden stonden zij onder de invloed van de bekende Nijmeegse hoogleraar in de letteren Gerard Brom.

Het was voor de vader van Samuel Vecht onverdraaglijk na zijn onderduikperiode te vernemen dat zijn vrouw en dochter waren vermoord, maar dat zijn enige zoon, die ongedeerd uit de oorlog kwam, zijn Joods-zijn had verloochend en zich onder invloed van de jonge Helene had bekeerd tot het katholicisme. Bekend is dat hij Helene letterlijk heeft 'vervloekt'.

Helene werd na de oorlog hoogleraar musicologie terwijl zij ook veel over Italië publiceerde. Zij trouwde in 1947 met de KRO bestuurder W.J.A. Wagenaar en kreeg drie kinderen. Zij overleed in 2000 op 80-jarige leeftijd.

Maar niemand weet de omstandigheden waaronder Samuel Vecht in 1946 is verdronken in de Loosdrechtse Plassen.

Bijzonder is, dat niemand meer wist dat het de jonge Samuel Vecht was, die in de donkere nacht van 4 of 5 september op de zolder van de kerk van Bloemendaal een woord van hoop op verbroedering op de muur heeft geschreven. Nu de feiten in 2020 bij elkaar komen, kunnen wij dit met recht opvatten als zijn testament voor ons allen.

Bloemendaal, 18 april 2020,
Joan Patijn, werkgroep Historie van de
Vrienden van de Dorpskerk te Bloemendaal

.